

Tóth Eszter Zsófia

Miniszoknya, Infecundin, próbaházasság

Az 1968-as szexuális forradalom hatása Magyarországon

2017-ben mutatták be a magyar mozik „A nőkért” című svájci filmet, mely a női választójogért folytatott svájci küzdelemről szól.¹ A szexuális forradalomra² vonatkozóan is két, jellemző példát ábrázol a film: az egyik: amikor egy svájci faluból a választójogért küzdő nők Zürichbe mennek tüntetni, és a tüntetés után, amolyan afterparty-jelleggel, részt vesznek egy svéd nő előadásán, aki megismerteti őket a vaginájukkal. Egy tükörben nézhetik meg önmagukat a nők ott, ahol korábban még sosem, eközben az előadó ábrákkal jár körbe, melyen megmutatja, milyen sokféle is lehet a női nemi szerv. Ennek hatására a főszereplő rájön arra, hogy neki még soha sem volt orgazmusa. A film utolsó jelenete az, hogy férjével szexuális forradalmat él át otthon az ágyban, annak hatására is, hogy benne is feltámadt a vágy – a választójogi harc melléktermékeként – saját szexualitásának megélésére. A film két lényegi momentumot emel ki tehát a szexuális forradalomból: az 1968-as mozgalom hatására ismerkednek meg az emberek a szexualitás új útjaival, valódi változás azonban akkor lesz, ha ezt magánéletükben is megélik.

Ha az 1968-hoz kötődő szexuális forradalomra gondolunk, akkor elsősorban az juthat eszünkbe, hogy a 68-as mozgalmak és a tudományos fejlődés hatására bekövetkezett a szexualitás felszabadulása: mivel a nők ekkor szedhettek először fogamzásgátlót a történelem során – Magyarországon az Infecundint –, dönthettek arról, szeretnének-e gyermeket vállalni a szexuális együttlétekből, vagy nem. Ez korábban nem volt így, nem álltak rendelkezésre az ehhez szükséges technikai eszközök. De a szexuális forradalomhoz tartozó tematika részét képezte a nudizmus, a házasság előtti szex, a pornográfia és a homoszexualitás is. 1968 és a szexualitás kérdésköre kapcsán eszünkbe juthat a feminizmus második hullámához kötődő melltartóégetés is, amelyet radikális akcióként jelenítettek meg. A *Nők Lapja* így ostromozta az újfeministákat: „A mozgalom harcosai [...] a »szexista« társadalommal szemben érzett elidegenedésük és undoruk demonstrálására bojkottálják a szépségversenyeket, elégítik melltartóikat és szemétre hajítják a »női elnyomatás« szimbólumait: mint például a műszempillákat.”³ Részben a melltartóégetések hatására az 1980-as években már nem volt divat a melltartó Magyarországon.

Írásomban sajtóelemzést végzek: egyrészt értékelem a szexuális forradalom sajtómegjelenését és annak emlékezetét, másrészt az egyes résztematikákkal kapcsolatos sajtóhíradásokat is. Mely jelenségeket, eseményeket tekinthetjük a szexuális forradalom előzményének? „Alfred Charles Kinsey tizenöt évvel korábbi, egész Amerikát felkavaró, a szexuális prűderiát leleplező riportjait. A divatdiktátor, Mary Quant találmányát, a miniszoknyát. A vietnami háborút, melyek ellenhatásaként lett népszerű a Szeretkezz, ne háborúzz jelszó.”⁴

Hadas Miklós a szexuális forradalomról szólva 2001-ben kiemelte, hogy a *nagy generációhoz* kötődik, amelynek tagjai a második világháború idején születtek, és a hatvanas évek elején lettek nagykorúak. Ekkor olyan körülmények között élhettek már, amelyek sokkal kellemesebbek voltak, mint apáik fiatalkorában. Fogyasztani és utazni tudtak, az életterük kezdett kitágulni. „Az örömszerzés, örömelv az életben céllá válhatott. Saját boldogságunk hangsúlyosabb lett, mint az, hogy másokat boldogtalanná tegyünk. A híres szlogen, a »make love, not war«, a szeretkezz, ne háborúzz jelszava is ezt fejezi ki nagyon tömören.” Hadas Miklós hangsúlyozta, hogy Magyarországon egyfajta szexuális forradalom zajlott le: „Az iskolai vagy házibulikon őrvjöntünk és ittunk, olasz neorealista filmekből származó élmények alapján próbáltunk meg elindulni.” [...] Működött bennünk a libidó és a Coca-Cola-mámor, noha Coca-Colát még nem ihattunk.⁵ Az angol a szabadság nyelve volt. Az volt benne a szép, hogy nem beszéltük a nyelvet, ezért azt vetíthettünk a dalszövegekbe, amit csak akartunk. Elmentünk az építőtáborba, a sátorban azt csináltunk a lányokkal, amit akartunk. Ez volt a mi szabadságunk.”⁶

A magyar sajtó a hippikről írva gyakran kiemelte a „Szeretkezz, ne háborúzz” jelszót. A nyugati fiatalok körében oly népszerű mondatot jelvényen is viselték, ez kiütötte a biztosítékot az egyik lap újságírójánál, cikkében ugyanis úgy fogalmazott, hogy ez „a nyugati fiatalok céltalanul tengő-lengő csoportjainak” megnyerésére alkalmas jelszó, akik valójában csak a „gátlástalan szexualitás, az lsd és a metedrin és az alkohol bódulatában keresnek menedéket és ebből filozófiát csinálnak”.⁷

A magyar hippik jelvényeken is viseltek szexuális töltetű feliratokat: „Volt, aki – esetenként angol felirattal – szexuális utalásokat tartalmazó kítűzőket viselt: »szuperlányra van szükségem«, »a szüzesség luxus«, »csókolj

meg«, »szexuális partnert keresek.«” Az újságíró szerint e jelvények egyenes utat jelentettek a gátlástalan szexualitásig, majd a sörhöz és a kábítószerhez is.⁸

A szexuális forradalom recepciója

1969-ben Szilágyi Vilmos a szexuális forradalom fő vívmányának tartotta, hogy „az erkölcsi felfogás változása különböző mértékben világszerte észlelhető. Svédországban pl. ma már ismeretlen a »törvénytelen gyerek« fogalma. Az egyedülálló anyát még akkor sem éri hátrányos megkülönböztetés, ha történetesen egy kis falu tanítónője. Ha középiskolás lány esik teherbe, nem teszik ki az iskolából, nem üldözik ki az otthonából. A házasság előtti nemi kapcsolatokon senki sem ütközik meg.”⁹ 1974-ben a *Honvédségi Szemle* „A katonák szexuális neveléséről” szóló cikkében tagadta magának a szexuális forradalomnak a létét is, a fogalmat idézőjelbe tette, és egy folyamatos jellegű, hosszan tartó változásként értékelte a szexualitás átalakulását.¹⁰

Buda Béla 1988-as írásában így írt a szexuális forradalomról: „A nyolcvanas évek elejéig úgy tűnt, hogy a szexuális élet terén végleg szabadabbá válnak a viszonyok és érvényüket veszítik a régi tilalmak. A szexualitás szakértői örömmel figyelték ezt a változást. Még túl közel voltak azok az idők, amikor a nemi elfojtás és a tabuk káros hatásait tapasztalhatták. A képmutató erkölcsöket, a kettős morált, – vagyis a férfiak viszonylagos szabadságát a »könnyű« nőkkel szemben, (ezek közé tartoztak az elcsábítható lányok is, nemcsak a prostituáltak) – a merev szeméremszabályokat, a nemiségellenes nevelést, az önkielégítés elleni szinte hisztériás küzdelmet, és mindezek következményeit, a sok szexuális zavart, deviáns megnyilvánulást, egyéni tragédiát. [...] Voltak persze a változásnak gondjai is. A »szexuális forradalmat« nem mindenki nézte szívesen. A társadalom alapvető morális álláspontja keveset változott. A szabadabb nemi nevelés csak a társadalom egyes rétegeiben terjedt el, és a szabadabb nemi élet is csak városokban – leginkább nagyvárosokban – és ott is bizonyos körökben, és főleg az ifjabb nemzedékekben vált természetessé vagy viszonylag elterjedté. [...] művészetekben, különösen az irodalomban és a filmben. A nemi élet természetesen bizonyos fokig »veszélyes üzem« maradt, hiszen funkcionális szexuális zavarok keletkezése azért fennállt, lehetett nemi úton terjedő betegségeket kapni.”¹¹

A szocialista időszak nagy kérdése, hogy a „Szeretkezz ne háborúzz” jelszó mögöttes tartalma, miszerint a háború a politika színtere, míg a szeretkezés magánügy, tényleg igaz-e. Úgy tűnik, a szocialista időszakban, amikor a diktatúrában nem élhették meg az emberek a szabadságot, a magánélet, így a szeretkezés szabadsága volt az a tér, ahol szabadnak érezhették magukat. Így energiáikat nem a politikába, hanem a szexualitásba fordították, legyen szó félrelépésről, gyakori partnerváltásról vagy nyitott házasságról.

Heller Ágnes és Vajda Mihály szerint a szexuális forradalom célja a szabad emberi kapcsolatok kialakítása volt, amely a polgári család felbomlasztásával jár. „A szexuális forradalom koncepciója ugyanakkor leszűkíti az emberi kapcsolatok megújításának programját a szexuális kapcsolatok szabad választhatóságára. [...] A szexuális forradalom jelszava mögött az az elméleti megfontolás rejlik, hogy a szexuális kapcsolatok és családi kapcsolatok összetartozása mindenképpen a »normális« szexualitás elfojtásával jár, hogy a szexualitást »ki kell szabadítani« minden egyéb társadalmi kapcsolatnak való alárendeltségéből”¹² – hangsúlyozták. A hatvanas évek szexuális forradalmának kifulladását az AIDS megjelenéséhez szokták kötni.¹³

Miniszoknya

A miniszoknya viselete Magyarországon a szocialista erkölcs időszakában egyfajta állásfoglalás volt. A szabadságot jelentette: egy nő, aki szeretne divatosan öltözködni, vállalja-e, hogy egy, a korban szexuálisan kihívónak számít ruhadarabot felvesz. A fiatal lányok teste szigorúbb felügyelet alá esett: a miniszoknya-viseletet a gimnáziumok egy részében tiltották. A felnőtt nőknek is tanácsokat osztottak a korabeli újságírók, hogyan illik ezt a ruhadarabot viselni, mely a női szépséget jobban közzszemlére tette a korábbi viseleteknél. E cikkek azért íródtak, hogy a női testet felügyeljék a nyilvános térben és a nők továbbra is a szocialista erkölcsnek megfelelő módon viselkedjenek. A miniszoknya a kor leányai, asszonyai számára nagyon vonzó viselet lehetett, egy falatnyi Nyugat.

Mary Quant, a miniszoknya feltalálója így emlékezett vissza a hőskorra: „Szerencsés pillanatban kezdtem. Akkor, amikor világszerte, de főképp Londonban megkezdődött a teenagerek korszaka. Jöttek a bolondos házibulik, sorra nyíltak a discotheques-ok, s a Beatles együttes meghódította a világot. Az én ruháim pontosan ehhez a korszakhoz, ehhez az életérzéshez illettek.” A Népszava újságírója így ábrázolta az akkor 34 éves nőt: „Vékony, törekeny, 34 éves angol fiatalasszony, aki néhány év alatt meghódította a világot miniszoknyának nevezett kreációjával. S közben, mellest, milliomos lett. Nagyszülei még walesi bányászok voltak, szülei már tanítók. Mary a londoni Goldsmith College-be járt — rajztanítói diplomát akart szerezni. Nem sikerült, mert túl

korán ismerkedett meg a vele egyidős, 16 éves Alexander Plunkett-Greene-nel, s talán az első pillanatban beleszeretett. Az iskolát elhanyagolták, néhány évig együtt jártak, együtt éltek, aztán összeházasodtak.”¹⁴ Tehát a sikertörténet titka ez esetben az újságíró szerint felfelé törekedni, jókor lenni jó helyen. A tanulmányok félbehagyása szerelem miatt elképzelhető forgatókönyv egy nő számára.

„Az iskolát elhanyagolták, néhány évig együtt jártak, együtt éltek, aztán összeházasodtak. Alexander később valami kevés pénzt örökölt, abból hármában, barátjukkal, Archie MacNair egykori ügyvéddel és fotóssal, London »St Germain des Prés« negyedében, a bohém Chelsea főutcáján, a King’s Road 138 alatt megnyitották Bazaar nevű kis üzletüket.”

A chelsea-i szakállas aranyifjúság pillanatok alatt felkapta, s mindjárt „bizarr”-ra keresztelte át a Bazaart, amelyben eleinte csupán néhány túlméretezett nagyságú, combközépig érő, csakugyan bizarrul ható férfitól volt – lányok számára. Különböző áttételeken keresztül ebből a viseletből alkotta meg Mary Quant néhány évvel később a miniszoknyát.”

A miniszoknya-viselet persze a szocialista sajtó újságírói körében nem aratott egyértelmű sikert, sőt, sokan túl szexinek tartották, ellenezték. „Pszichológusok véleménye eltér abban, hogy milyen hatást gyakorol a divat a munkahelyre. Egyes pszichológusok szerint a miniszoknya káros hatást vált ki a nagyüzemek csarnokaiban dolgozó munkásokra, mivel zavarja őket, elvonja figyelmüket a munkától, ami balesettel végződhet. Az irodai alkalmazottakra viszont ellenkezőleg hat ez a látvány, a miniszoknyával »takart« lábacskákra vetett pillantás buzdítólag hat, növeli a férfiak alkotókedvét.”¹⁵ E cikkben az újságíró szakvéleményekre támaszkodik, és a munka világában meglevő klasszikus ellentéppárra is épít: a fizikai munkásokat úgy ábrázolja, mint akik a miniszoknya szexuális hatása miatt nem tudnak dolgozni, szemben az irodistákkal, akiknek ez felturbózza a teljesítményét.

Magyarországon 1966-tól használták a miniszoknya elnevezést.¹⁶ Miniszoknya- ellenes érveket külföldről is kölcsönöztek az újságírók: „Az angliai Burton-on Trent autóbusz-kalauznőinek megtiltották, hogy szolgálatteljesítés közben miniszoknyát viseljenek. Az autóbusz- vállalat egyik szóvivője kijelentette: »Zavarba hozná az utasokat, ha a kalauznők miniszoknyában járnák az emeletes autóbusz lépcsőit.«”¹⁷

Egy nyugatnémet közvélemény- kutatás eredményeit is idézték: „A nőknek csak 13 százaléka jár meztelen térdrel és csak egy százaléka igazi miniszoknyában. A nőknek majdnem fele (49 százalék) továbbra is a hosszú szoknya híve, egyharmaduk pedig csak fél térdét hagyja takaratlanul. A miniszoknya hívei a 30 évnél fiatalabb nők, legnagyobb részben a fiatal lányok. [...] A kutatók nem elégedtek meg csak a nők véleményével, megkérdezték a férfiakat is. Kiderült, hogy a férfiak jobban szeretik az aligszoknyát, mint a nők. 37 százalékuk a szerény középút híve (a félig fedett térd tetszik nekik), minden ötödik úgy véli, hogy a nők hordjanak továbbra is hosszú szoknyát, 45 százalékuk a meztelen térdre szavazott, 14 százalékuk pedig az alig-alig szoknyát kedveli a legjobban.”¹⁸

Útmutatót adtak ahhoz is, kinek illik hordani, és kinek nem ezt a viseletet: „Viseléséhez legyen mindig megfelelő mércénk. Erősen megtermett, térdben is húsos, bár egyébként még rövid szoknyás korban levő »hölgy« éppolyan ízléstelen és szánalomra méltóan megmosolyogtató látvány, mint aki idősebb korban esik rövid-szoknyás túlzásba.” Az a kérdés is felmerült, hogyan üljünk miniszoknyában? „A miniszoknya elengedhetetlen tartozéka a harisnyanadrág. Ízléstelen a szoknya alól ki-kivillanó harisnyatartókapocs, a végetérő harisnyaszárral. (...) Széken, fotelban is lehetőleg egyenes, de nem merev testtartásban, behajlított, egymáshoz zárt térdekkel üljünk.”¹⁹ Egy középkorú újságíró-utas „kalandja” a vasúton, a szemben ülő miniszoknyás gimnazista lánnyal: „Sajnos a leány egyre nagyobb zavarban van, fel sem néz pedig, nem láthatja a tekintetreflektorokat, úgy látszik a térdével, combjával is megérzi. Holott olvasni szeretne minden áron. Már az ujjával is mutatja a sorokat, de így sem megy, hiszen állandóan arra kell gondolnia, hogy... Mire is kell hát gondolnia? Arra, hogy útitársai, ezek a lázas tekintetű, nem épp ifjanc alakok netán meglátják a térdét, combját? Ki tudja, mire gondolhat ilyen esetben egy miniszoknyás gimnazistalány? Szemben ülő útitársának azonban, aki konok állhatatossággal nézett maga elé, szemét egy pillanatra sem vette le a rózsás térdekről, határozottan az volt az érzése, hogy percről percre öregszik. Az érzés okát is nyomban megsejtette: nem érti a mai ifjúságot. Nem érti például, mi az ördögnek kell húzogatni ezt a miniszoknyát. Avagy megfordítva a dolgot: minek varrat miniszoknyát az, aki szégyelli, ha kilátszik a térde. Az utazás persze semmi esetre sem volt kellemetlennek nevezhető. És még egy szónoki kérdés: Minek akar valaki miniszoknyában könyvet olvasni? Nem alaptalan kérdés ez, hiszen annak ellenére, hogy másfél óráig utaztunk együtt, útitársnőnk a kiszálláskor is ott tartott az olvasásban, ahol felszálláskor: pontosan a könyv ötvenötödik oldalán. Tudom, mert megnéztem.”²⁰

Amikor a miniszoknya a legdivatosabb volt, még mezőgazdasági munka közben is felvették: „A miniszoknya már a szövetkezeti ifjúság közt is teret hódított. Képünkön a légi (lechnicei) Egységes Földműves Szövetkezet

tyúkfarmjának fiatal dolgozója etetés közben. Három kolléganőjével több mint nyolcezer tyúkot gondoz a tyúkfarmon.”²¹ 1975-ben és 1976-ban már olyan cikket lehetett olvasni, hogy már csak elvéve lehet miniszoknyát látni.²²

A kommuna²³

Az életforma-forradalom népszerű kísérlete volt a nyugati országokban a kommuna. Ez az együttélési forma a társadalomból kivonuló, az addigi kötöttségeket, hagyományos életmódot maguk mögött hagyó emberek társulása volt. A kommunák a közösségi élet és a magánszféra szinterei is voltak. E forma képviselői tagadták a házasság polgári formáját, elsősorban abból a szempontból, hogy a feleknek hűségeket kellene lenniük egymáshoz a párkapcsolaton belül. A kommunát választók a szexuális forradalomban az elidegenedés felszámolásának egyik útját látták.²⁴

Habár a társadalom egészét tekintve Magyarországon a kommunáknak egyáltalán nem volt súlyuk és hatásuk, mégis érdemes megemlíteni jelenlétüket, mert a szocialista rendszer ideológiájától és a többségi életmódtól radikálisan eltértek. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején elméletben és gyakorlatban is foglalkoztak a szabad együttélés kérdésével: szociológiai-filozófiai írások taglalták mibenlétüket, és ezzel egy időben nyugati minták alapján próbálkoztak értelmiségi kommunák létrehozásával. Magyarországi sajátosság, hogy a kommuna – amellett, hogy szakított a hagyományos értékrendszerrel – egy módszer volt a lakásínség megoldására is, mivel így egyetemi hallgatók, fiatal értelmiségiel költözhetek össze.

A kommunának egyaránt voltak hívei és ellenzői – igaz, az előbbire csak kevés példát találunk a szabad együttélési formáról folyó nyilvános diskurzusban. Az egyik, a szexuális forradalommal és a kommunával kapcsolatos, a témában gyakran hivatkozott írás Heller Ágnes és Vajda Mihály filozófusok közös cikke 1970-ből. Bár ennyi év távlatából idejétmúltak és talán utópisztikusak a szerzők állításai, érdemes mégis röviden összefoglalni gondolatmenetüket, mert jól mutatja, mit jelentett az életmód- forradalom szükségességéről, a változás igényéről való gondolkodás. A kommuna melletti érvelés ugyanis a meglévő hatalmi struktúrával való szembehelyezkedést jelentette, egyúttal az antikapitalista közösségi forma egyik lehetőségét.²⁵ Az életforma átalakítását a család felbomlásának folyamataként írták le; mivel a család nem igazi közösség, e nézőpont képviselői szerint nem alkalmas a demokratikus készségek elsajátítására. A nemek közti kapcsolatok jövőjéről szólva azt a célt fogalmazták meg, hogy a párkapcsolatokban a felek ne birtokolják egymást, ne legyenek féltékenyek, és hogy az örömhöz mindenkinek egyenlő joga van. A szerzők szerint a monogám házasság felbomlóban van, és a család mint együttélési forma helyébe a kommuna léphet. A kommuna tehát szabadon választott formája a mindennapi életnek, ahol három szabálynak mégis meg kell felelni: ki kell venni mindenkinek a részét a munkából és a gyerekek neveléséből.²⁶ Az új életmód-modell leírásával a szerzők számára a szocialista rendszer által kiépített és támogatott életforma kritikája volt a fontos, legalább annyira, mint hitet tenni az új közösségi életforma mellett.

E cikk kommunapártolásával ellentétben pár évvel később egy, a hagyományos értékektől és kötöttségektől szabadulni vágyó fiatalok együttélési szokásait vizsgáló tanulmány határozottan elutasította a kommunák társadalomépítő szerepét, a „kommunák feloldhatatlan belső ellentmondásai” mellett érvelve.²⁷ A kommuna négy típusát különböztette meg a szerző: 1. Hippik kommuna: tagjai lazák, improvizálnak, kivonulnak a természetbe. Önálló közösségek, gyorsan szerveződnek, gyorsan bomlanak. Tagjai kábítószert használnak. 2. Szex kommunák: szabad szexualitás kiélésére, kötetlen kapcsolatok létrehozására, csoportházasságokra szerveződnek. 3. Radikális vagy forradalmi kommunák: céljuk forradalmi életmódjukkal a szocializmus egy válfaját megvalósítani a mindennapi életben. 4. Vallásos kommunák, melyet közös vallási ideológia tart össze.²⁸

A teoretikus vitákkal párhuzamosan voltak fiatalok, akik a tettek mezejére léptek, és megvalósították a szabadon választott társas együttélés valamelyik formáját. Egy budapesti, 1972-től működő kommuna életéről szóló visszaemlékezés szerint egy tetőtéri lakásba költözött be tíz fiatal értelmiségi.²⁹ Bár valamennyi kommuna tag számára fontosak voltak „1968” eszméi, a kommuna ötlete három „elkötelezett marxistától” származott, akikre nyilvánvaló hatást gyakorolt az újbaloldali ideológia, hiszen a „maoista összeesküvés” vádlottjai voltak, ezért ekkorra kizárták őket az egyetemről. A kommunában 3-4 pár és két független ember élt együtt. Minden párnak egy 8–10 négyzetméter alapterületű szoba jutott. Egy közös nappali, konyha és fürdőszoba is tartozott a lakáshoz. A hely pezsgő társasági központ volt beszélgetésekkel, bulikkal. A kommuna felbomlásának kezdete az első gyermek megszületéséhez kötődött. A gyermek születésével a tagok individualizmusa háttérbe szorult, a szülők végül elköltöztek. A hatóság figyelmét az egyik tag öngyilkossága keltette fel. A közösség végül 1975-ben felbomlott.

Annak, hogy Magyarországon a kommunák nem voltak olyan széleskörűen elterjedtek, mint Nyugaton, egyik oka az volt, hogy csak egy szűk értelmiségi, baloldali ideológiával „megfertőzött” réteg számára volt vonzó a kísérlet. „Úgy tűnik, a közösséget építeni akaró szándék a mozgalmárságból marad fenn.”³⁰ A kommunák általában rövid életűek voltak, aminek magyarázata, hogy bár a kisközösség segítette az időleges kilépést a társadalomból, azonban tagjai, miután kiélték ösztöneiket, elkezdtek mégis erkölcsi törvényszerűségek alapján működni, és szerettek volna visszatérni társadalomba. Másrészt a kommunák állambiztonsági megfigyelés alatt is állhattak, melynek célja a szétzilálás volt.³¹

Kis fogamzásgátló-történet

1970-ben a megszakított közösülést a lakosság 40–50%-a használta fogamzásgátló módszerként. A védekezési módszereket a következő sorrendben tartották biztonságosnak : az irrigálást vagy mosakodást egyáltalán nem, a C-filmet közepesen, a Thymidon zselét 85%-ban, az óvszert – korabeli nevén védőgumit (condom) – nagymértékben . Ez utóbbit azonban csak a férfiak 15%-a használta Magyarországon, szemben a nyugat-európai 30%-kal.³² A fogamzásgátló azon az alapon működik, hogy a terhesség alatt a petefészekben leáll a petesejtek termelődése, amiért a petefészek sárgatestje a felelős. Ennek alapján javasolta már 1931-ben az osztrák Haberlandt, hogy sárgatestből kivont hormonokkal kellene megkísérelni a fogamzásgátlást. 1932-ben Infecundin néven tervezték a fogamzásgátló tablettá forgalmazását, de ezt Haberlandt váratlan halála akadályozta meg. Az ötvenes években kezdtek újra fejlesztésekbe. Az Infecundin, a magyar antibébi-tabletta 1967 májusában, a Bisecurint 1971-ben került forgalomba hazánkban. 1972 végéig a 17–49 éves nők 10%-a szedett fogamzásgátló tablettát. A gyógyszerek elterjedése forradalmasította az addig leggyakoribb, megszakított közösülésen alapuló védekezést. Az Infecundin bevezetése utáni másfél évben nem csökkent a művi vetélések száma. Az eredeti rendelet előírásai szerint nagyon bürokratikus volt a tablettá beszerzése, de utóbb a rendelet előírásait módosították. A tablettát ezt követően gyakorlatilag minden szakrendelőintézetben, kórházban, klinikán felírhatták, s a vényt bárhol beválhatták. Érdekes, hogy Magyarországon elterjedt volt az a vélekedés, hogy aki – az 1968-ban bolti forgalomba kerülő – Coca-Colából szex után fürdővizet készít, és megfürdik benne, az nem lesz állapotos.³³

Az esemény utáni tablettá – a Postinor – 1980-as bevezetése egy újabb szabadságfok volt a nők számára, ugyanis ha valaki nem szedett rendszeresen fogamzásgátlót, de egyéjszakás kalandba bonyolódott, és fennállt annak a veszélye, hogy terhes lesz, gyermeket pedig nem akart, ez is a rendelkezésére állt. A tablettát havonta négyszer lehetett bevenni.³⁴ Hatásos volt a pirula gumidefekt esetén is, amikor elszakadt az óvszer, és ahogy Aszódy Imre orvos megfogalmazta, azoknak is hasznos lehetett, akik általában önmegtartóztatóak voltak, de egy-egy kínáló alkalommal nem szerettek volna elszalasztani.³⁵

Az építőtáborok világa

Bár elsőre meglepőnek tűnhet, megjelentek olyan újságcikkek, melyek pedzegették az építőtáborok és a szexualitás kapcsolatát, legalábbis olyan formában, hogy az építőtáborban a lányok szívesen töltenék idejüket fiúkkal. „Nem is azért kellenének fiúk, hogy szex legyen, vagy valami hasonló. A hangulat... – Dumálni, táncolni – legalább jól éreznénk magunkat” – nyilatkozták a tiszauji táborozó lányok 1978-ban. A tábor vezetősége azonban hajthatatlan maradt. Bár beszerveztek helyi térszervezőket, és egy héten kétszer diszkót is tartottak, este 6-kor a férfiaknak el kellett hagyniuk a tábor területét. A lányok feladata ki volt jelölve: „az építőtáborok nem is azért vannak, hogy a lányok álmai éppen az ott eltöltött két hét alatt váljanak valóra. A gazdaságoknak szükségük van a diákokra. Le kell szedni a cseresznyét, a meggyet.”³⁶ Tehát a szervezők inkább a munkára helyezték a hangsúlyt a szabadidő helyett.

A visszaemlékezésekben azonban sokkal inkább meghatározó a szexuális kalandok felelevenítése, mint a táborok ideológiai tartama: „És az hogy is volt, amikor a Laci meg az András át akart szökni egy másik építőtáborba, persze a lányokhoz, de lebuhtak és fél éjszaka keresték őket a tanárok.”³⁷ „Az unokabátyám mindig valami kukoricacímerezésről mesélt, amikor karikás szemekkel, borostásan előkerült a kéthetes építőtáborból. Ricse-kendő, Alföldi papucs, lapos üveg egészítette ki a megjelenését, és egy dolog felől nem volt kétség: nem a kiadós mezőgazdasági munka vette ki annyira az erejét, hogy pár napig szinte ájultan hevert. Az építőtábor már csak ilyen volt. Kelés virradatkor, az ember aztán kapált, ásott, szedett ezt-azt hat-nyolc órán át, viszont ott volt utána az egész délután. Bulikkal, polbeaténekesek random látogatásával, tánc házzal, táborúzzal és a többi.”³⁸

Maszturbálás, önkielégítés

A szexuális forradalom nézeteinek széles körű elterjedésével változott meg az önkielégítés megítélése is.³⁹ A témáról Ranschburg Jenő közölt először cikket az *Iffúsági Magazin*ban, 1977-ben. A „Tabuügyekről nyilvánosan” című írás arról szólt, hogy a 14-15 éves fiúk önkielégítést végeznek, és sokuknak büntudata van emiatt: attól félnek, hogy hátgerincsvadást kapnak, vagy alkalmatlanok lesznek a nemi életre, ugyanis ezzel ijesztgetik őket.⁴⁰ Buda Béla néhány hónappal később azt hangsúlyozta, hogy a maszturbálás elítélése a valláserkölcsekből következő tévtan volt, és nagy károkat okozott: „Sok ember életét keserítette meg, hogy szexuális feszültségének nem tudott ellenállni és nagyon rossz lelkiismerettel, büntudattal önkielégítést végzett. Az örömet azután lelkiismeret-furdalás, önbizalom-csökkenés követte. Jött a fogadkozás: soha többet. A szándék egy ideig kitartott, de azután ismét erősebb lett a gerjedelem.”⁴¹ Konklúziója szerint „az önkielégítés ártatlan dolog, és minél kevesebb problémát csinálunk belőle, annál észrevétlenebb és ártatlanabb marad”. Czeizel Endre 1989-es véleménye: „Az önkielégítés a nemi fejlődés természetes része és a bimbózó ösztön veszélytelen levezetése. Ez általában nem veszélyezteti a Későbbi párkapcsolatokat, tehát nem lehet erkölcsi kérdés.”⁴² A szexuális forradalom végét az AIDS-veszély megjelenése jelentette, ugyanis ettől kezdve újra nem volt elegendő a fogamzásgátló tabletták a biztonságos szexhez.

Petting és próbaházasság

Amerikában és másutt is nagyon elterjedt a tinédzserek körében a petting, a legintimebb szerelmi játék, melyet a 15 éves lányok 40, a tizenhét évesek 95 százaléka már ismert.⁴³ A szexuális forradalom hatására gyűrűzött be a keleti blokkba és terjedt el az 1980-as években, mint a tinédzserek szexuális együttlétének szexológusok által pártolt formája. A petting célja a nő és férfi intimebb közeledése, érintés, simogatás, a legérzékenyebb testrészek felfedezése, a kölcsönös örömszerzés és kielégülés volt, de szexuális aktus nélkül.⁴⁴

Gyakran használták e kifejezéssel párhuzamosan a neckinget, ami „szerelmesek összebúvását, csókolózását, ölelkezését, szenvedélyes egymáshoz tapadását fejezi ki”.⁴⁵

Az orvos nem tartotta tanácsosnak a fiatalok számára az azonnali közösülést: „Előfordul, hogy a nő és a férfi az első kínálkozó alkalmat kihasználva, egymás iránti vágyakozásból vagy a pillanatnyi hangulat hatására, esetleg alkoholfogyásban, a közvetlen testi kapcsolat, a szeretkezés módjával a közösülést választják nyomban, anélkül, hogy alaposan ismernék egymás testét, annak ingerzónáit, a partner szexuális előéletét, szokásait, tapasztalatait vagy elképzeléseit. Ennek nem is oly ritkán csalódás, hiányérzet és kiábrándulás a következménye.”⁴⁶

„A necking és a petting a szerelmi érzés és a szexuális vágy fokozását szolgálja, de nem kell közösüléssel végződnie, mert önmagában is örömeztet, élvezetet, orgazmust hozhat mindkét félnek. A petting – ha nem pusztán szerelmi előjátéknak tekintjük – mindent megenged, csak azt nem: a hímtagnak a női hüvelybe hatolását.”⁴⁷

A petting előnye, hogy kölcsönösen örömet tudnak egymásnak szerezni, gyakorlatilag veszélytelenül. Vigyázniuk kell azonban arra, hogy ne lépjk túl a petting határát, azaz a nemi szervek külsőleg se érintkezzenek egymással, mert ha az ondóból csak egy csepp is bekerül a szeméremrésbe, már terhesség lehet a következmény.⁴⁸

Szintén a fiatalok számára ajánlották a próbaházasság intézményét, mely házasság nélküli együttélést jelentett, és a szexuális forradalom hatására lehetett vállalható forma. 1978-ban így írt Szilágyi Vilmos a próbaházasságról: „Néhány hónapi együttlakás, együttélés biztosabb próbája egy kapcsolat stabilitásának, beválásának, mint akár évekig tartó együtt-járás, randevúzás, amikor a partnerek csak szabad idejük egy kisebb részét töltik együtt. A »hétvégi randevúk«, a napi 1–2 órás találkozások nemcsak lehetővé teszik, hanem egyenesen hajlamosítják a partnereket arra, hogy a megszokottól eltérő, hódítási célokat szolgáló ruhát és magatartást vegyenek föl, a »szexuális felület« mutassák meg önmagukból a másoknak. [...] Közismert, hogy a házasság előtti nemi élet világszerte általánossá vált. A nők gazdasági és jogi egyenlősége, a fogamzásgátló eszközök fejlődése és más tényezők egyre inkább lehetővé teszik szabad szerelmi és szexuális kapcsolatok létesítését mindazoknak, akik valamilyen okból (még) nem kívánnak házasságot kötni. [...] Egyre kevesebb azoknak a lányoknak, nőknek a száma, akik csak valamilyen házassági ígéret fejében hajlandók a nemi kapcsolatra. Ebből a szempontból tehát ma már alig van szükség a próbaházassággal való taktikázásra, a homályos és visszavonható házassági ígéretre. [...] A próbaházasság célja és értelme nem a szexuális kapcsolat »elfogadtatása«, hanem a partnerek összeállításának, egymáshoz való alkalmazkodásának minél több területen és minél szorosabb együttélés körülményei között való kipróbálása, éppen az összehangolódás elősegítése céljából.”⁴⁹

Írásomban felvillantottam, hogy a szexuális forradalom milyen sokrétű hatással volt az élet sok területére: az öltözködéstől kezdve az együttélési formákig. A szexualitásról való beszédmód egyik terepe a korabeli sajtó volt, később a visszaemlékező cikkek. A nyugati minták külsőségeiben – jelvényviselet, miniszoknya – gyorsan

megjelentek Magyarországon, azonban a nagy horderejű változások, amelyek tartósak voltak, lassan szivárogtak be. Azonban a szexuális forradalommal kapcsolatban minden változás alapfeltétele a fogamzásgátló tabletták elterjedése volt, így a nők szabad választási lehetőségének létrejötte a szexuális kapcsolatok terén.

Felhasznált források

A Hét, 1970-es évfolyam
Honvédségi Szemle, 1974-es évfolyam
Ifjúsági Magazin, 1968–1978
Magyar Ifjúság, 1968-as évfolyam
Magyar Nyelvőr, 1969-es évfolyam
Magyar Pedagógia, 1969-es évfolyam

Hivatkozott irodalom

Allyn 2000
Allyn, David (2000): *Make Love, Not War: The Sexual Revolution: An Unfettered History*. New York, Little, Brown and Company.
Apor, 2013
Apor Péter: Autentikus közösség és autonóm személyiség: 1989 egyik előtörténete. *Aetas*, 4. sz.
Escoffier (ed.) 2003
Escoffier, Jeffrey (ed.): *Sexual Revolution*. New York, Thunder's Mouth Press.
Murai – Tóth 2018
Murai András – Tóth Eszter Zsófia: *1968 Magyarországon*. Budapest, Scolar
Tóth 2017
Tóth Eszter Zsófia (2017): Az Infecundin. Az első magyar fogamzásgátló és a szexuális felvilágosítás.
<http://ntf.hu/index.php/2017/08/27/az-infecundin-az-első-magyar-fogamzasgatlo-es-a-szexualis-felvilagositas/>

¹ *A nőkért*. Rendezte: Petra Biondina Volpe, 2017.

² Összefoglaló művek a témában: Allyn 2000.; Escoffier 2003.

³ Németi Irén: Újfeministák Amerikában. *Nők Lapja*, 1970. február 7.

⁴ <http://www.szexualisforradalom.hu/bevezeto/bevezeto.html>, utolsó letöltés: 2018. február 16.

⁵ Magyarországon 1968-tól volt kapható Coca-Cola. Erről részletesebben lásd Murai–Tóth, 1968.

⁶ *Népszabadság*, 2001. december 31. 24.

⁷ Tóth Eszter Zsófia: <http://ntf.hu/index.php/2017/08/15/mar-kepeslapokat-latok-tole-ez-kabitoszer-a-coca-cola-magyarorszagon-a-szocialista-idoszakban/>, utolsó letöltés: 2018. február 9.

⁸ Ivanics István: Hippik a körúton. *Magyar Ifjúság*, 1968. június 21.

⁹ *Magyar Pedagógia*, 1969. 4. sz. 416.

¹⁰ Kozakievicz: A katonák szexuális neveléséről. *Honvédségi Szemle*, 1974. 9. sz. 52.

¹¹ Buda Béla: Az AIDS és a szexuális viselkedés napjainkban. *Kapu*, 1988. november, 35.

¹² Heller Ágnes-Vajda Mihály: Családforma és kommunizmus. *Beszélő*, 1998. január, 104.

¹³ Hatalmi viszonyok és szexualitás. Interjú Angyalosi Gergellyel. *Népszabadság*, 1998. március 27. 11.

¹⁴ *Népszava*, 1967. június. 18. 6.

¹⁵ *A Hét*, 1970. november 1. 21.

¹⁶ Kovalovszky Miklós: A mini divatjáról. *Magyar Nyelvőr*, 1969. 219.

¹⁷ *Szabad Föld*, 1967. január 22. 6.

¹⁸ *Szabad Föld*, 1968. október 6. 12.

¹⁹ *Szabad Föld*, 1968. december 29. 18.

²⁰ *A Hét*, 1967. május 28. 18.

²¹ *A Hét*, 1967. augusztus 20. 3.

²² *A Hét*, 1975. január 31. 21.; *Szabad Föld*, 1976. május 16. 18.

²³ A kommunáról szóló rész Murai–Tóth, 2018-ban megjelent rész átdolgozott változata.

²⁴ Heller Ágnes: A nemek közötti kapcsolatok jövőjéről. *Társadalmi szemle*, 1970. 10. sz.

²⁵ Apor 2013: 13.

²⁶ Heller Ágnes – Vajda Mihály: Családforma és kommunizmus. *Kortárs*, 1970. október, 1655–1665.

-
- ²⁷ G. Márkus György: Az életforma-forradalom és az új baloldal – a lázadástól a félreállításig. *Társadalmi Szemle*, 1973. 10. sz. 21.
- ²⁸ Uo. 20.
- ²⁹ Galicza Péter: Hol volt, hol nem volt. Kommuna 1972-ben. 2000, 2008. július–augusztus, 9.
- ³⁰ Uo.
- ³¹ G. Márkus György: Az életforma-forradalom és az új baloldal – a lázadástól a félreállításig. *Társadalmi Szemle*, 1973. 10. sz. 19–20.
- ³² Hosszabb változatban megjelent ez a rész a *Napi Történelmi Forráson*: <http://ntf.hu/index.php/2017/08/27/az-infecundin-az-első-magyar-fogamzasgatlo-es-a-szexuális-felvilágosítás/>.
- ³³ *Szabad Föld*, 1979. március 10. 24.
- ³⁴ *Orvosi Hetilap*, 1985. augusztus 5. 1934.
- ³⁵ Dr. Aszódi Imre: Beszéljünk a fogamzásgátlásról. *Népszabadság*, 1991. május 9. 20.
- ³⁶ *Szabad Föld*, 1978. július 16. 16.
- ³⁷ *Népszava*, 2003. május 17. 20.
- ³⁸ *Népszabadság*, 2015. április 1. 13.
- ³⁹ Az első tudományos vizsgálatot végző Kinsey adatai szerint a fiatal fiúk 88 százaléka vallotta be az önkielégítés végzését. Czeizel Endre: Szex: nevelés vagy terror? *Népszabadság*, 1989. december 16. 16.
- ⁴⁰ *Ifjúsági Magazin*, 1977. július, 58–59.
- ⁴¹ *Ifjúsági Magazin*, 1977. december, 58.
- ⁴² Czeizel Endre: Szex: nevelés vagy terror? *Népszabadság*, 1989. december 16. 16.
- ⁴³ *A Hét*, 1966. április 17. 9.
- ⁴⁴ *A Hét*, 1990. február 2. 19.
- ⁴⁵ Uo.
- ⁴⁶ Uo.
- ⁴⁷ Uo.
- ⁴⁸ *Népszabadság*, 1991. október 10. 20.
- ⁴⁹ Szilágyi Vilmos: A próbaházasság. *Ifjúsági Magazin*, 1978. április. 1. 58.